

GLOSSARI SOBRE PARTICIPACIÓ INFANTIL I CIUTADANIA

Paraules que usem per a parlar de participació, democràcia i ciutadania i que ens ajuden a entendre millor què és el dret a la participació de tots els infants i adolescents.

Els termes **ressaltats** en les definicions tenen entrada pròpia en el glossari.

>> a

Accés a informació adequada

L'accés a informació forma part del dret a la participació. Tots els infants i adolescents tenen dret a accedir a informació i material de diverses fonts, especialment a continguts que promouen en els joves el desenvolupament intel·lectual i emocional, el benestar i la salut física i mental. Els responsables de garantir este dret són els governs, els mitjans de comunicació, les editorials, les empreses de tecnologia, les famílies, els centres d'ensenyament i altres institucions i persones que produïxen i distribuïxen continguts, incloent-hi els mateixos infants. Per a complir este dret calen tres coses:

- Afavorir l'accés, segons l'edat i el grau de maduresa, a informació i continguts que permeten a cada infant desenvolupar-se, adquirir coneixements útils per a la vida i formar-se un esperit crític i independència de criteri.
- Disposar els mitjans legals, tecnològics i educatius per tal de protegir infants i adolescents contra continguts nocius, il·lícits o falsos.

- Cultivar per mitjà de l'educació les competències d'accés a la informació, tant pel que fa a la cerca, el consum i la distribució de continguts rellevants com pel que fa a la protecció contra continguts inapropiats, a fi d'afavorir el desenvolupament **progressiu** del sentit de la responsabilitat de l'infant sobre el seu propi consum d'informació

Autonomia personal

És la capacitat de fer coses per iniciativa pròpia, amb independència i responsabilitat. Adquirir autonomia comporta ser **progressivament** capaç de prendre decisions personals sobre com cal viure, poder emprendre les accions necessàries per a aconseguir-ho i assumir la responsabilitat de les decisions preses. Perquè els joves puguin adquirir autonomia personal plena al llarg del seu creixement, és fonamental que tinguin participació i responsabilitat en qüestions que afecten la seua vida quotidiana.

>> c-d

Competència ciutadana

És el conjunt de capacitats que permeten la participació dels infants i adolescents com a ciutadans de ple dret, mitjançant l'adquisició d'aprenentatges teòrics i pràctics que els preparen per a l'exercici dels drets civils, polítics, socials i culturals. L'adquisició d'esta competència és **progressiva** i es construeix de manera gradual des de la primera infància fins a l'edat adulta.

Confiança mútua

És una de les bases de la participació infantil: tots els implicats en un procés de participació han de ser capaços d'inspirar confiança i confiar en els altres. Sense confiança en nosaltres mateixos i en el grup del qual formem part, no podem aportar res ni dialogar sobre les aportacions dels altres. La confiança està molt relacionada amb el **respecte** i la **transparència**.

Convenció sobre els Drets de l'Infant

Conjunt de normes internacionals que contenen les obligacions dels estats respecte als drets de la infància arreu del món. La Convenció, una vegada ratificada per un estat, passa a formar part de les seues lleis i implica responsabilitats per a totes les institucions i individus, incloent-hi els centres educatius, els docents i els infants mateixos.

Cooperació

Estratègia per a obtenir resultats i objectius que afavorisquen dues o més persones o grups. Perquè hi haja cooperació cal que les persones col·laboren entre si, que es responsabilitzen en l'assoliment d'objectius comuns i que busquen solucions que beneficien les dues parts.

Direcció i orientació de pares i mares

La família és essencial per a crear consciència sobre els drets humans i inculcar el respecte per estos drets. Els pares, mares i tutors legals tenen la responsabilitat d'orientar els fills, segons la maduresa i capacitat, perquè exercisquen els seus drets. La participació infantil en l'àmbit familiar considera l'interés superior de l'infant en les decisions que l'afecten.

Diversitat

La veritable participació es posa a prova com més divers és l'entorn i hem d'enfrontar-nos al repte de dialogar i arribar a acords amb persones amb experiències, necessitats i punts de vista diferents. Per a aprendre a participar, els infants necessiten aprendre a valorar la diversitat i a treballar en entorns on altres persones tenen capacitats, cultures, edats o opinions diferents.

Domini de si mateix (autodomini)

El domini de si mateix és la capacitat de cada persona d'autoregular-se a fi de complir les pròpies obligacions i no vulnerar els drets dels altres. Quan no hi ha este autodomini, les regles socials no funcionen i la participació no és possible. Aprendre a exercir l'autodomini és un aprenentatge crucial per als infants des de la primera infància que els capacita per a adquirir responsabilitats, viure en societat i participar.

Dret a la identitat

Tots els infants i adolescents tenen dret a preservar la seua identitat. La identitat va més enllà del nom i la nacionalitat. Formen part de la identitat d'algú: la seua història personal, la seua cultura, el seu idioma, la seua imatge, els seus gustos, les seues preferències o les seues idees. Quan tenim en compte estos elements podem construir **confiança mútua** i afavorir la **cooperació**. El respecte per la identitat de les persones és necessari per a establir processos de participació infantil real.

Dret a opinar

El dret a expressar la pròpia opinió forma part del dret a la **participació**. Està relacionat amb la capacitat de cada infant de formar-se un judici propi sobre la seua situació i implica que pot opinar lliurement sobre tots els assumptes que l'afecten. Això no vol dir que els infants i adolescents hagen de tindre autodeterminació plena per a prendre decisions, sinó que la seua opinió s'ha de tindre en compte, segons l'edat i la maduresa, per a la presa de decisions que els afecten.

>> d-i

Educació ciutadana

Educar en ciutadania comporta ajudar els estudiants a convertir-se en ciutadans actius, informats i responsables, amb les competències necessàries perquè puguin participar en una societat democràtica. A més, afavorix el desenvolupament del seu màxim potencial a través del desplegament de coneixements, actituds i eines que els ajuden a responsabilitzar-se d'ells mateixos i del seu entorn. Per exemple:

- Competències per a relacionar-se amb els altres de manera eficaç i constructiva.
- Cultiu del pensament crític.
- Adquisició gradual de més responsabilitat i capacitat de participació social.
- Desenvolupament de l'autoestima, la dignitat personal, la llibertat i la responsabilitat.
- Coneixement dels seus drets i deures i capacitat d'actuar democràticament.

Esperit crític

És la capacitat d'analitzar i valorar la informació que ens arriba de diverses bandes mitjançant un criteri propi basat en elements racionals. L'esperit crític no es pot desenvolupar plenament si es limita el **dret a informació adequada** (per exemple, quan ens exposem a notícies falses, a censura informativa o altres formes de desinformació i manipulació). Fomentar l'esperit crític en infants i adolescents és primordial perquè puguin prendre decisions fonamentades i lliures, exercir el dret a la **llibertat d'expressió** i perquè puguin aprendre a detectar els possibles biaixos i manipulacions de la informació o de l'opinió que ens envolten. Per a fomentar l'esperit crític és important considerar l'evidència (basada en criteris científics: estudis, dades, enquestes, contrast de fonts...) i també tindre en compte la **diversitat**: és necessari exposar-se a punts de vista diferents a fi de poder fer valoracions completes sobre determinades situacions i prendre-hi una postura.

Hi ha cinc preguntes clàssiques d'educació mediàtica que poden guiar l'anàlisi i l'avaluació crítica de missatges, especialment en mitjans i xarxes socials:

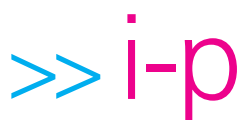
1. Qui ha creat este missatge i quins interessos té?
2. Quines tècniques s'hi han fet servir per a atraure la meua atenció?
3. Com interpretarien este missatge diverses persones?
4. Quins valors, estils de vida i punts de vista s'hi representen i quins no?
5. Per què es difon este missatge?

Inclusió

A l'hora de treballar la participació infantil cal tindre en compte les necessitats d'aprenentatge de tots els estudiants. La inclusió és un requisit perquè hi haja veritable participació: les propostes de participació s'han d'adaptar al grau de maduresa i desenvolupament dels infants i cal evitar crear processos dirigits només als "més capaços". Encara que a vegades la participació només es considera com un resultat, també és un aprenentatge: cal adaptar les eines i els mètodes a les capacitats, visions i necessitats de tot el grup perquè puguin adquirir **progressivament** les competències de participació que necessitaran al llarg de la vida.

Innovació

La innovació es pot definir com la introducció de novetats en estratègies, processos, productes o eines que poden produir una transformació significativa en l'educació. La participació infantil obri la porta a possibilitats d'innovació a l'aula i al centre escolar perquè ofereix noves visions i maneres alternatives de solucionar els reptes de l'entorn. D'altra banda, els avanços en innovació aplicats a l'escola necessiten incloure fórmules de participació que permeten a tota la comunitat escolar prendre part activa en els canvis.

Llibertat d'associació

La Convenció sobre els Drets de l'Infant reconeix el dret a la llibertat d'associació i a la llibertat de fer reunions pacífiques. En la pràctica, la llei estableix unes quantes restriccions a este dret perquè, com que no tenen capacitat jurídica, els infants no poden accedir a càrrecs en les associacions (com ara president o tesorera, per exemple) fins a una certa edat. Hi ha altres formes d'agrupació formals o informals diferents de la forma jurídica d'associació que no tenen estes restriccions (com ara els consells escolars o consells d'infància en municipis). No hi ha tampoc limitacions a la llibertat de reunió pacífica, excepte el respecte als drets d'altres persones: infants i adolescents poden participar de manera lliure en reunions, col·loquis, assemblees, marxes i manifestacions, per exemple.

Llibertat d'expressió

Tot infant té dret a buscar, rebre i difondre informació i idees de tota mena, sempre que no perjudique els drets dels altres ni els seus. Les actituds socials tradicionals respecte al paper dels infants dificulten a vegades este dret: tot i que els infants poden necessitar la direcció i l'orientació dels adults responsables de la seua educació per a exercir este dret, això no significa que s'haja de limitar. Cal diferenciar entre el protagonisme de la infància en molts productes comunicatius (notícies, programes d'entreteniment, sèries...) i la veritable llibertat d'expressió que s'esdevé quan infants i adolescents poden participar en la selecció, producció i difusió de notícies, guions, reportatges i altres productes comunicatius.

Llibertat de pensament, consciència i religió

Els infants i adolescents tenen dret a la llibertat de pensament (a formar-se un judici propi i expressar-lo), de consciència (pel que fa a qüestions ideològiques, artístiques o ambientals, per exemple) i de religió (llibertat per a decidir adoptar una religió o creences i per a manifestar-les), sota la tutela dels pares i sempre que es respecten les limitacions legals destinades a protegir els drets i les llibertats de les altres persones.

Opinió pública

És habitual considerar que els infants no formen part de l'opinió pública. Encara que les qüestions relacionades amb la infància sí que acostumen a ser objecte de debat públic (per exemple: la delinqüència juvenil o l'alimentació a l'escola), poques vegades es considera els mateixos infants i adolescents com a part d'este debat. La realitat és que els infants tenen opinions sobre qüestions socials, tant si els afecten directament com si no, i estes opinions són rellevants. Si no escoltem la veu de la infància en sondejos o als mitjans de comunicació, perdem una informació valuosa sobre el que realment opina "l'opinió pública".

Participació infantil

La participació infantil permet que els infants i adolescents facen aportacions i col·laboren en el progrés comú, ja que els considera ciutadans de ple dret amb la capacitat d'opinar i prendre decisions en els assumptes que els competixen directament en la família, l'escola i la societat en general. La participació té beneficis importants sobre l'aprenentatge perquè ajuda a construir confiança, iniciativa, responsabilitat i autonomia: pot veure's com un procés d'aprenentatge mutu tant per als infants com per als adults.

Progressivitat

La progressivitat és una qualitat dels drets de participació. Alguns drets (com la nutrició, la protecció o la igualtat) són absoluts des del moment en què naix una criatura. D'altres, però, es van ampliant a mesura que l'infant creix, madura i eixampla la seua capacitat de criteri. És important tindre en compte que les competències de participació es formen participant i que no cal "esperar" que estiguen completament formades per a participar perquè, si no es practiquen, pot ser que no es formen mai. Per a educar en participació és fonamental tindre en compte la **zona de desenvolupament pròxim** de cada estudiant.

>> p-z

Protecció contra continguts nocius

Els continguts nocius per a la infància són aquells que, tot i que siguen legals, poden perjudicar el desenvolupament d'infants i adolescents. Normalment estan relacionats amb la representació de conductes de risc, delictives o perjudicials per a la salut física o emocional (com el consum de drogues, la violència i la pornografia). Són un límit clar per a l'**accés a la informació** i la **llibertat d'expressió** dels infants perquè, en defensa del seu dret a la protecció, no han de poder accedir a estos continguts, difondre'ls ni produir-los.

Encara que la percepció del que és nociu varia segons qüestions culturals i personals, hi ha criteris unificats per a determinats continguts, com ara la classificació per edats en el cinema, el codi PEGI en l'àmbit dels videojocs o les franges horàries de protecció infantil a la televisió.

Protecció de la vida privada

Els infants són subjectes de drets i, en conseqüència, tenen dret a la intimitat, a la pròpia imatge, al respecte de la seua vida privada i de la família, a no ser objecte d'ingerències a casa o en la correspondència, incloent-hi les xarxes socials, i també tenen dret que no els insulten, els degraden, els humilien o els ataquen l'honor o la reputació. Estos drets s'obliden a vegades perquè suposem que els infants tenen menys sentit de la intimitat que els adults o que en ells no és tan important. El reconeixement del dret de tot infant o adolescent a vida privada és essencial no sols per al dret a la participació, sinó també per al dret a la protecció contra l'abús.

Respecte

El respecte és la valoració que fem dels altres, la consideració que en tenim i la visió que tenim de la seua dignitat. No pot haver-hi participació real sense respecte a les altres persones, a nosaltres mateixos i al procés participatiu mateix. El respecte, la **confiança** i la **transparència** estan interrelacionats.

Transparència

La transparència és una qualitat dels processos participatius que permet que la informació es compartisca, que el procés siga honest i que els resultats s'òbriguen als participants i altres persones interessades. La participació és un procés obert i, per tant, depén de la transparència per a crear **confiança**. La transparència és una mostra de **respecte** envers altres persones.

Zona de desenvolupament pròxim

El psicòleg Lev Vigotski va definir la zona de desenvolupament pròxim com la distància entre el nivell de desenvolupament real (allò que cada estudiant pot fer sense ajuda) i el potencial, que només pot assolir si el guia un adult o en col·laboració amb altres companys. Quan les propostes educatives se situen per davall del nivell de desenvolupament real, no es produïx aprenentatge. Si, per contra, se situen per damunt del nivell de desenvolupament pròxim, creen frustració. És en la zona de desenvolupament pròxim on cada estudiant pot avançar, esforçant-se per a aprendre amb l'ajuda dels altres. Com que els processos de participació comporten un desafiament d'aprenentatge, han d'estar adaptats a la zona de desenvolupament pròxim de cada grup: ni tan fàcils que els alumnes més fadrins no hi troben motivació, ni tan complexos que siguen inassolibles per als més menuts.